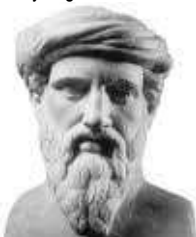

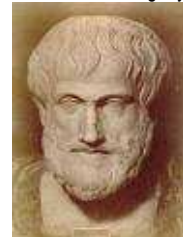
SOFISTIKA & FILOSOFIE

Pythagoras ze Samu

Starořecké myslitele lze rozlišit na filozofy a sofisty. Pojem „sofista“ znamenal původně „učitel moudrosti“ (mudrc). V tomto smyslu byly všechny školy před Pythagorou „sofistické“. Vždy však vedle „pravých sofistů“ existovali také „nepraví sofisté“, kteří se za učitele moudrosti pouze vydávali, kteří moudrost jen vychytrale předstírali, ohlupováním svých posluchačů.

Aristoteles ze Stageiry

Jako první se od pojmu „sofista“ distancoval Pythagoras ze Samu (570?-500 pnl.), který sám sebe nazýval „filosof“ (přítel moudrosti). Po Aristotelovi ze Stageiry (384-322 pnl.) se pojem „filosof“ již natolik zžil, že pojem „sofista“ zůstal vyhrazen jen pro nepravé sofisty. Sofistikou se tak míní obor vysoce spekulativního žonglování s pojmy a sofistou se míní ten, kdo neusiluje o poznání pravdy, ale pouze o to, aby mu bylo dáno za pravdu. Aristoteles vedle pojmu „sofistika“ razí ještě pojem „eristika“:

Aristoteles (O sofistických důkazech): „...nepoctivost v závodění... má obdobu v nepoctivém slovním zápolení... Ti, co tak činí kvůli vítězství, jsou lidé hádaví a milovníci sporu (eristé). Ti, co tak činí pro slávu peněžitý zisk, jsou sofisté... Hádaví eristé i vypočítaví sofisté užívají týchž zdánlivých argumentů a téhož zdánlivého dokazování. Tentýž argument tak může být eristický i sofistický... Eristický usiluje o zdánlivé vítězství, sofistický o zdání moudrosti.“

Protože my budeme metody falešného dokazování a matení pojmů rozebírat jaksi jen mimochodem, budeme pro eristiku i sofistiku používat jeden společný pojem: „sofistika“...

R. Steiner (Záhady filosofie): „Zrozením myšlenkových zážitků, byla lidská duše

upozorněna sama na sebe... tyto zážitky přivádějí lidskou duši k uvědomění si své vlastní podstaty, současně jí však naplňují nejistotou o sobě samé. Pomocí myšlenky se duše prožívá sama v sobě, současně se však může cítit odtržena od nezávislé duchovní světové moci, která je nad ní, která jí dosud dávala jistotu a vnitřní oporu.

Takto odloučeně se ve své duši cítily osobnosti, jež v řeckém duchovním životě zveme „sofisté“.

Nejvýznamnější z nich je Protagoras z Abdéry (480-410 pnl.). Vedle něj přicházejí v úvahu ještě Gorgias, Kritias, Hippias, Trasymachos a Prodikos. Sofisté bývají často uváděni jako lidé, kteří si s myšlením povrchně zahrávají. K tomuto mínění velmi přispěly komedie básníka Aristofana. Pro jejich lepší ocenění tu však (vedle mnohého jiného) přichází v úvahu také vnější důvody, např. skutečnost, že sám Sokrates se do jisté míry cítil být Prodikovým žákem. Sokrates prý o něm mluvil jako o muži, který dobře působil pro zušlechtnění řeči a myšlení svých žáků...

Řecký duch měl překonat nebezpečí duševního života, opírajícího se o sebe sama. Tím měl v duši zdokonalit myšlenku, vhodnou pro nazírání na svět. Sofisté se při tom dostali do nebezpečných vod, v nichž řecký duch stojí jaksi nad propastí a chce si při tom sjednat sílu rovnováhy jen svou vlastní mocí... měli bychom spíše vidět vážnost a smělost takového pokusu, než jej zlehčovat, i když je zmíněná obžaloba (Aristofanova) pro mnohé sofisty jistě oprávněná. Přece však se tento pokus na rozhraní věků přirozeně staví do řeckého života...

Na tomto rozhraní dochází k tzv. „peloponéské válce“ (431-404 pnl.), před níž byl jednotlivec v Řecku zasazen pevně do sociálních vztahů. Měřítkem jeho jednání a myšlení byla společnost a tradice, jednotlivec měl hodnotu a význam jen jako příslušník celku. Za těchto poměrů nebylo ještě možné klást otázku: Jakou hodnotu má jednotlivý člověk?

Sofistika však tuto otázku klade a kráčí tím k řeckému „osvícenství“. V podstatě je to otázka: Jak svůj život uspořádá člověk, který si uvědomil své probuzené myšlení?“

Aristotelovou zásluhou se sofistika stala natolik zloověstnou, že i praví sofisté před Aristotelem byli zpětně přejmenováni na filozofy. Za těchto okolností se ovšem k sofistice nikdo otevřeně nehlásí. I skutečně erističtí sofisté se vydávají za filozofy, rétory atp. V novověku našli sofisté výnosné útočiště na akademické půdě, jako tzv. „odborníci“ na tzv. „teoretickou vědu“, která se vydává za kompetentnějšího nástupce filozofie...